

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Музики Павла Михайловича на дисертаційну роботу
Лісевич Наталії Анатоліївни на тему: «Інноваційно-інвестиційний
розвиток виробництва продукції тваринництва
агропромисловими підприємствами», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 –
економіка та управління підприємствами (за видами економічної
діяльності)**

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами та темами. В Україні сучасне тваринництво проходить складний період становлення. За роки незалежності України відбулися досить суттєві зміни в організаційно-правовому статусі виробників продукції тваринництва, в економіці виробництва продуктів сільського господарства, в кон'юнктурі ринку та рівні доходів населення. На сучасному етапі розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами пріоритетною є інноваційно-інвестиційна діяльність, оскільки вона передбачає залучення науково-технічних розробок, використання розроблених передових технологій та певний технологічний монополізм.

Інноваційні процеси в агропромисловому виробництві продукції тваринництва мають свою специфіку, відрізняються різноманіттям регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей впровадження нових технологій; більш продуктивних порід; використання біотехнологій, які дають змогу отримати більш якісні, корисні продукти; застосування екологічних інновацій, збільшити продуктивність.

Підтвердженням актуальності дисертаційного дослідження є і те, що воно виконувалось відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності економічного факультету і є частиною науково-дослідної теми Подільського державного аграрно-технічного університету «Розробка заходів з підвищення

економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, раціонального використання виробничого та трудового потенціалу, фінансових, інвестиційних та інформаційних ресурсів, запровадження ефективного менеджменту, застосування передових досягнень в обліку та аудиті» (номер державної реєстрації 0110U005064) і «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державного реєстру 0114U007032), в межах якої дисертантом досліджено інноваційно-інвестиційний розвиток виробництва продукції тваринництва, визначено необхідність упровадження нових сучасних підходів, стратегічних напрямків, можливостей та завдань інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва.

Означене дозволяє зробити висновок, що опонована дисертаційна робота вирішує проблемні питання, які є актуальними для інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, авторефератом та опублікованими автором науковими працями дає можливість визначити, що наукові положення, висновки і обґрунтування є достовірними, належать здобувачеві і є його науковим доробком.

В основу дослідження покладено вивчення достатньої кількості праць провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників, застосування різноманітних методів економічних досліджень, наукові припущення та твердження ґрунтуються на загальнонаукових та економічних методах пізнання, достатньої апробації результатів дослідження та їх впровадження. Автором використані сучасні методи дослідження для досягнення поставленої мети, а саме: на основі проведеного системного аналізу узагальнено теоретико-методологічні засади інноваційно-інвестиційного

розвитку виробництва продукції тваринництва; абстрактно-логічні застосовані для уточнення сутності основних понять, визначень і категорій теорії інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва; аналогії та порівняння при поглибленому вивченні різноманітних інноваційно-інвестиційних процесів виробництва продукції тваринництва; графічно-аналітичне виявлення тенденцій інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств спеціалізованих на виробництві продукції тваринництва; комплексний аналіз визначення основних критеріїв оцінки рівня інноваційної активності та інвестиційного забезпечення розвитку виробництва продукції тваринництва; кластерний аналіз агломеративним методом проведеного групування об'єктів в кластери на основі міри схожості для удосконалення бізнес-процесів. Методи економічного моделювання використано з метою обґрунтування можливих сценаріїв і визначення ефективності інвестування інноваційного розвитку виробництва продукції тваринництва.

Інформаційно-правовою та аналітичною базою дослідження виступили законодавчі та нормативні акти державних та рішення місцевих органів влади, статистичні дані та аналітичні матеріали Міністерств та відомств України, Державної служби статистики України, Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації, відділу агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації, річна і оперативна звітність агропромислових підприємств, наукові публікації вчених-економістів, навчальна і довідкова література, Інтернет-ресурси і отримані результати досліджень автора.

Використання різноманітних методів та інформаційної бази даних в процесі дослідження обраної теми дало змогу дисертанту розв'язати поставлені завдання та сформулювати обґрунтовані висновки.

Зміст, сутність, структура та оформлення повністю відповідають вимогам до дисертацій економічного профілю на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук, які визначені уповноваженим органом з атестації кадрів вищої кваліфікації, містить анотацію, зміст, вступ (с.2 -31), три розділи (с. 32-230), висновки (с. 231-233), список використаних джерел (с. 234-253), додатки. Дисертаційна робота Лісевич Наталії Анатоліївни характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення, й наведено інформацію стосовно апробації та оприлюднення в публікаціях результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами»** визначено сутність інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва; розкрито особливості та фактори інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами; удосконалено методику оцінки рівня інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва.

У другому розділі **«Динаміка інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами»** проведено аналіз обсягів виробництва і реалізації продукції тваринництва; охарактеризовано сучасний стан та виділено тенденції інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами; проведено оцінку рівня інноваційно-інвестиційного розвитку та ефективності виробництва продукції тваринництва.

У третьому розділі **«Обґрунтування пріоритетних напрямків інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами»** розкрито стратегічні засади та проведено прогнозування розвитку виробництва продукції

тваринництва агропромисловими підприємствами; обґрунтовано інноваційно-інвестиційні пріоритети виробництва продукції тваринництва; визначено ефективність стратегічних орієнтирів інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами.

У висновках узагальнено результати дослідження відповідно до мети та завдань дисертаційної роботи.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Наукова новизна викладена у дисертації системно і послідовно, є результатом проведення власних наукових досліджень. До основних положень, що формують наукову новизну та особистий внесок автора слід віднести узагальнення і поглиблення теоретичних аспектів та удосконалення методичних підходів і внесення практичних пропозицій щодо підвищення інноваційно-інвестиційної активності розвитку агропромислових підприємств при виробництві продукції тваринництва. Серед наукових положень, представлених в дисертації, які характеризуються науковою новизною та розкривають основні напрями дослідження, слід виділити наступні:

удосконалено:

- запропоновано функціональну модель інноваційного розвитку на основі врахування інноваційно-інвестиційного менеджменту агропромислових підприємств та прояву матеріалізації наукомістких ідей і винаходів для виробництва якісно нових видів продукції на оновлених технологіях новими ресурсами та організацією виробництва і факторів впливу, що сприяють відродженню галузі, зміцненню конкурентоспроможності та забезпеченню прибутковості виробництва продукції тваринництва для повного задоволення інтересів зацікавлених осіб (рис. 1.2; 3.4 - 3.6);

- систематизація класифікації інновацій та інвестицій за ознаками, критеріями дії та агропромислових інновацій наведена і доповнена в табл 1.2-1.4; 2.25) з урахуванням результативності і напряму інноваційного процесу,

що зосереджується безпосередньо у виробництві, зберіганні, транспортуванні та реалізації сільськогосподарської продукції, як складових частин нових соціально-економічних різновидів інновацій та інвестицій, можливого зростання потенційного платоспроможного попиту реальної економіки включаючи результативність науково-дослідних робіт спрямованих на пріоритети і механізми бюджетного фінансування інновацій, забезпечення стимулювання вкладання коштів та отримання прибутку від використання наукових досягнень в практиці господарської діяльності;

- наукові підходи визначення чинників (табл.1.6-1.12; табл.2.3-2.5; 2.10; рис.3.1-3.2) регулюючого, стимулюючого, структурно-утворюючого сприяння інвестування стратегічних пріоритетів розвитку і трансферу міждержавних інновацій з метою нарощування нарощування обсягів виробництва і переробки для наповнення сегментами потенційного споживання інноваційно-інвестиційних продуктів та послуг внутрішнього ринку і експорту продукції тваринництва, підвищення інноваційно-інвестиційної активності та привабливості агропромислових підприємств з врахуванням галузевої спрямованості та різних типів економіки;

- упорядковано наукові підходи щодо формування стратегії інноваційного розвитку за напрямками (рис.1.1; табл.1.13; рис.3.12-3.14), виділивши результативність за пріоритетними напрямками, можливими сценаріями реалізувати за відповідний період як намагання одержати на ринку конкурентні переваги та максимізувати прибуток; забезпечення престижу підприємства та швидке вирішення проблем, що можуть виникнути на виробництві; посилення конкурентної боротьби, зростання попиту споживачів; вивчення наукових новинок та їх впровадження у виробничий процес з метою поліпшення результатів діяльності підприємства;

- застосування кластерного підходу (с70-71; рс.3.11; табл.3.13) як підґрунтя для відродження вітчизняного виробництва, підвищення ефективності інноваційного розвитку, досягнення високого рівня та конкурентоспроможності економіки, як найбільш визнаною протягом

останніх років та ефективною організаційною формою розвитку виробництва продукції тваринництва в інноваційній сфері на основі об'єднання суб'єктів інноваційної діяльності в інноваційні кластери (агропромислових компаній, дослідних центрів, наукових установ, органів державного управління тощо) на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних між собою технологічним ланцюжком, що через взаємодію його учасників і розвиток конкуренції сприяє динамічному соціально-економічному розвитку і підвищує їхню життєздатність, виступає осередком найбільш ефективних і взаємопов'язаних видів економічної діяльності сукупності взаємозалежних груп підприємств, що успішно функціонують та забезпечують конкурентні позиції на національному та світовому ринках.

набули подальшого розвитку:

- інвестиційне забезпечення (табл.1.5; 2.18-2.24; 2.26-2.30; 3.1-3.2; рис.3.3; табл.3.9-3.12) інноваційного розвитку шляхом пошуку перспективних інвесторів, можливих джерел інвестування та ефективних фінансових ресурсів, які на відміну від наявних безпосередньо використовуються на формування нових ідей та знань, впровадження нових винаходів, наукових досліджень, результатів розробок; введення в дію нових досягнень у вигляді ресурсозберігаючих технологій, прогресивного обладнання та техніки, селекції тварин, нових видів продукції, продуктів харчування; вибором форм управління та організації виробництва, та з іншими не менш важливими видами інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств у розвитку кадрового потенціалу, інформаційному забезпеченні та дорадництві, формування наукоємного виробничого процесу, створення та дієвості інноваційної структури, застосування енергозберігаючих технологій, екологічних інновацій які відповідно дають змогу збільшити продуктивність, мінімізувати витрати та гарантувати безпеку навколишнього середовища, отримати більш якісні, корисні продукти, що мають оздоровчий та профілактичний ефект;

- обґрунтування нарощення та урізноманітнення асортименту і якісних характеристик виробництва і переробки продукції тваринництва (табл.2.6; 2.7; 3.3; 3.14-3.6), враховуючи галузеві особливості, застосування різних розмірівта організаційно-правових форм виробництва як великих тваринницьких комплексів так і дрібних фермерських господарств та узагальнення резервів збільшення поголів'я та продуктивності, створення сприятливих умов для інноваційно-інвестиційного розвитку (рис.1.3);

- удосконалення методики оцінювання ефективності інвестування інноваційного розвитку (табл.1.14;1.15; 2.16; 2.17; 2.43-2.44;) визначено з використанням статистичних, агломеративного, економіко-математичних методів, які мають ряд переваг щодо обчислення підвищення показників прибутковості; зменшення періоду окупності інвестицій; збільшення рентабельності виробництва продукції залежно від результатів і витрат запропоновано за рахунок впровадження виключно нових науково-технічних розробок, які забезпечують лідерство у виробництві нових продуктів, організації бізнес-процесів, визначають конкурентоспроможність, продуктивність всіх підсистем, перспективи розвитку охоплюють увесь спектр видів діяльності агропромислових підприємств з очікуваною ефективністю у наступних видах: у продуктивному – покращення рівня якості продукції і розширенням її асортименту; у технологічному – продуктивності і поліпшенням умов праці; у функціональному – ефективності управління; у соціальному – поліпшенням якості життя.

- методика проведення комплексного дослідження пріоритетних напрямів і перспектив (р.1.1; рис.3.10) подальшого функціонування вітчизняного ринку продукції та виходу українських виробників на світовий ринок вимагає забезпечення збереження та реалізацію інтелектуального потенціалу; впровадження сприятливої фінансової, кредитної, податкової та митної політики; запровадження системи страхування ризиків державою; створення єдиної правової бази щодо інноваційно-інвестиційного розвитку,

включаючи надання об'єктів права, охорону і захист інтелектуальної власності; забезпечивши тісну співпрацю між бізнесом і наукою.

Обґрунтування елементів наукової новизни і результатів дослідження наведені в дисертаційній роботі Лісевич Н.А. та винесені на захист, підтверджують відповідність висновків і результатів дисертації вимогам МОН України щодо вагомості їх новизни і достовірності.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та авторефераті. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені у 13 наукових працях загальним обсягом 3,73 друк. арк., з них у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних – 1 стаття (0,50 друк.арк.), в наукових фахових виданнях – 5 статей (2,04 друк.арк.), в т.ч. у наукових фахових електронних виданнях України – 1 стаття (0,50 друк.арк.), 8 публікацій у збірниках науково-практичних конференцій (1,69 друк.арк.). Кількість, обсяг та зміст друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Автореферат, написаний у науковому стилі, літературною мовою, згідно з поставленими вимогами, ідентично узагальнює та відображає основні положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації.

Теоретична та практична цінність результатів дослідження. Теоретичне значення полягає в обґрунтуванні сутності та удосконаленні методичних підходів і розробці практичних рекомендацій активізації інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами.

Сукупність сформульованих та обґрунтованих у роботі наукових висновків і практичних рекомендацій мають важливе наукове значення, доповнюють економічну науку теоретико-методологічними положеннями щодо інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами.

Отримані наукові результати, які знайшли відображення у дисертаційній роботі, можуть бути використані для подальших досліджень інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами.

Наукові положення та методично-практичні результати дослідження використані Департаментом агропромислового розвитку Хмельницької обласної державної адміністрації при розробці Програм соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2016 – 2019 роки (довідка № 03-01/724 від 20.11.2018), відділом агропромислового розвитку Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації при визначенні особливостей та розробці Програм розвитку тваринництва в Кам'янець-Подільському районі (довідка № 995/01-09/2017 від 07.12.2017), формування та використання біологічного капіталу птахівництва знайшли схвалення фахівцями філії «Птахофабрика «АВІС» ПАТ «Агрохолдинг Авангард» (довідка № 128 від 07.12.2017), пропозиції по вивченню і плануванню впливу на продуктивність худоби різних факторів, використовуються керівниками і спеціалістами філії «Мрія» ТОВ СП «Нібулон» (довідка № 12/148 від 10.09.2018) та прийнято до впровадження ПП «Калинський ключ» (довідка № 18.1 від 19.10.2018). Наукові результати дисертаційного дослідження Лісевич Наталії Анатоліївни на тему «Інноваційно-інвестиційний розвиток виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами» використовуються в навчальному процесі Подільського державного аграрно-технічного університету в навчальній роботі (довідка Подільського державного аграрно-технічного університету № 71-01-523 від 14.08.2019).

Зауваження щодо змісту дисертації та дискусійні положення.

Згідно розглянутої дисертаційної роботи та автореферату можна зазначити, що автор досягнув поставленої мети дисертаційного дослідження та виконав поставлені перед собою завдання. Використані Лісевич Н.А. методи наукового пізнання підтверджують достовірність та обґрунтованість

зроблених висновків. Кількість і обсяг наукових публікацій здобувача, які опубліковано у фахових виданнях України та у міжнародних наукових виданнях, у тому числі тези доповідей до науково-практичних конференцій повністю відображують результати дисертаційного дослідження, а структура роботи сприяє висвітленню предмета дослідження у логічній послідовності.

Наведені в авторефераті положення, які дисертант виносить на захист, є обґрунтованими та мають ознаки наукової новизни. Варто зауважити, що висновки, які досліджені в дисертаційній роботі можуть бути використані у науково-дослідній сфері, практичній діяльності державних органів влади та агропромислових підприємств.

Але поряд з вищенаведеними позитивними положеннями в дисертаційній роботі Н.А. Лісевич, судячи із автореферату є ряд аспектів, які потребують додаткового уточнення.

1. Зокрема, визначено стратегію інноваційного розвитку виробництва та агропромислових підприємств за рахунок впровадження виключно нових науково-технічних розробок, які забезпечують лідерство у виробництві нових продуктів, організації бізнес-процесів, визначають конкурентоспроможність, продуктивність всіх підсистем, перспективи розвитку та охоплюють увесь спектр видів діяльності агропромислових підприємств, але на рис.1.1 (с.48) не відображено результати стратегічних напрямів інноваційного розвитку виробництва продукції тваринництва.

2. Удосконалено наукові підходи дії регулюючих, стимулюючих, структурно-утворюючих факторів забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку як пріоритетних на основі запропонованого врахування функцій та результатів стимулювання трансферу міждержавних інновацій та експорту інвестицій з метою нарощування обсягів виробництва і переробки продукції тваринництва для наповнення сегментами потенційного споживання інноваційно-інвестиційних продуктів та послуг, (табл.1.6-1.12), однак не розкрито вплив факторів на інноваційно-інвестиційну активність та

привабливість економічної структури підприємств залежно від галузевої спрямованості та різних типів економіки.

3. Проведено аналіз витрати на інновації за напрямками інноваційної діяльності інноваційної діяльності підприємств, визначено тенденції інноваційної активності різних за розмірами підприємств згідно таблиці (табл. 2.17-2.18 і 2.20), однак потрібно було відобразити вплив інноваційної активності різних за розмірами підприємств на результати їх розвитку.

4. Запропоновано обрання відповідного методу оцінювання ефективності впровадження інновацій з врахуванням типу об'єкту інновації: засоби і знаряддя праці; предмети праці і кінцевого споживання; технологічні процеси; методи організації виробництва, праці та управління; інноваційний проект; використання економічної аналітики для оцінки зміни під впливом різних техніко-економічних факторів, а залежно від результатів та витрат використання науково-методичних підходів підвищення економічної ефективності його функціонування, однак вважаємо, що не всі показники використані для оцінювання ефективності.

5. Визначено, що формування системи довгострокових цілей загальноекономічної діяльності відбувається в результаті прогнозування можливих змін параметрів зовнішнього середовища і зіставлення їх зі стратегічним потенціалом суб'єкта господарювання (табл.1.14;1.15) проте науково-методичні підходи не в повній мірі знайшли відображення в результатах прогнозування можливих змін.

6. В роботі зустрічаються повторення окремих термінів, таких як агропромислові, аграрні, сільськогосподарські підприємства і т.п. без розмежування їх по суті.

Але загалом, зазначені дискусійні положення та зауваження не носять принципового характеру, є власною позицією опонента, вони суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Структура роботи є логічною, цілком відповідає меті та завданням дослідження. Дисертація є завершеним науковим дослідженням виконаним на актуальну тему, в якому чітко викладені власні підходи і позиції щодо інвестування інноваційного розвитку агропромислових підприємств, носить творчий характер, має наукову і практичну цінність та відповідає чинним вимогам.

Дисертаційна робота Лісевич Наталії Анатоліївни на тему: «Інноваційно-інвестиційний розвиток виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами» є цілком завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагомое теоретичне та практичне значення.

Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 зі змінами та доповненнями, які внесені постановами Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року №656 та від 30 грудня 2015 року №1159, а її автор Лісевич Наталія Анатоліївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки підприємства,
інновацій та дорадництва в АПК Львівського
національного університету ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

П.М.Музика

Підпис д.е.н., проф. Музики П.М. засвідчую:
Начальник відділу кадрів ЛНУВМБ
імені С.З. Гжицького

ВІРНО

НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ КАДРІВ
Львівського
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
- ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ
ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С.З. ГЖИЦЬКОГО